

LBRIS

We know
books

Liviu Rebreanu
Jar

ROLCRIS

Coperta: Faber Studio

Tehnoredactare: Gabriela Anghel

Corectură: George Crețu

We know
books

**Descrierea CIP poate fi consultată la
Biblioteca Națională a României**

ISBN 978-630-6538-37-9

Pentru comenzi și informații, vă rugăm să ne contactați la:

Tel.: 021 222 222 3

www.rolcris.ro

E-mail: contact@rolcris.ro

ROLCRIS

Str. Al. Ioan Cuza, nr. 50, sector 1, București

ISBN 978-630-6538-37-9

OCTOMBRIE

I

Casa avea subsol și parter, și o fașie de curte asfaltată cu poartă de fier împletit spre stradă, și în fund cu grădiniță. Zugrăvită de curând galben-cenușiu, culoare despre cari Rosmarin aflase de la un arhitect prieten că e mai durabilă și rezistă bine la intemperii, se deosebea de celelalte clădiri din strada Transilvaniei prin fațada încărcată abundant cu ornamente de gips. Pe ferestrele subsolului, deopotrivă de late cu cele de la parter, dar numai pe jumătate de înalte și aproape atingând nivelul trotoa-rului cu marginile de jos, trecătorii curioși ar fi putut observa ce se petrece înăuntru dacă doamna Rosmarin n-ar fi avut grije să tapeteze geamurile interioare cu hârtie imitând sticla lăptoasă.

Dintre camerele subsolului, amândouă la stradă, una era a bunicii, iar cealaltă, sufrageria de toate zilele pe cari Mircea și Liana o porecliseră în derâdere „living room”, fiindcă, de fapt, familia mai mult aici își trăia traiul: aici mâncau – afară de când aveau mosafiri străini –, aici se odihneau și tăifăsuiau, și plănuiu toată ziua, în jurul bătrânci mese rotunde cu vreo duzină de scaune ieftene vopsite roșu-sânge. Bătrânul Rosmarin aici își făcea siesta după-amiezile, cel puțin o oră, pe divanul din colț, după ușa, cari a fost patul lui Mircea înainte de a-și fi luat garsoniera în oraș și mai era și acumă când se întâmpla, destul de rar, să mai doarmă acasă. Baremi doamna Rosmarin, gospodină renumită de harnică și de energică, numai aici se simte cu adevărat la largul ei, alături de bucătăria mare, luminoasă, unde este loc destul și pentru culcușul servitoarei Tinca. Iese din sufragerie în gangul larg cât holul de deasupra și iată în dreapta bucătăria cu ușa veșnic închisă, ca să nu se împrăștie în toată casa mirosul de mâncări, iar în față pivnița, împărțită în compartimente anume pentru lemne și legume. Camera bunicii comunică, firește, cu sufrageria, dar are ieșire și spre gang chiar în dreptul scării de beton ce urcă la parter cu trepte blânde și cu platformă de odihnă la cotitură. În peretele din fund al platformei e ușa de serviciu pe unde însă umblă obișnuit toți ai casei, intrarea principală, prin marchiza de sticlă albastră din curte, fiind întrebuințată numai când vine lume străină.

Petrecându-și viața mai mult în subsol, familia Rosmarin făcea economie de lumină și de căldură, ba mai cruța și mobila cea bună de sus. Singură Liana, și mai ales de vreo doi ani, de când a intrat în Universitate, s-a apucat să strice vechea rânduială retrăgându-se din ce în ce mai des în camera ei, să citească sau să mediteze. Camera Lianei, decretată de ea ca atare, era însuși salonul de la parter, cu mobila bătrânească atât de bine păstrată de părea nouă-nouță, cu pianina și gramofonul (aparatură de radio avea în hol un loc mai bun), cu divanul plin de perne, cu micul biou feminin în colțul

dintre două ferestre și turnanta cu cărți. Rosmarin a avut destule discuții cu fata, din cauza asta, mai avea și acum, dar în zadar. Cine să se înțeleagă cu tinerii din vremea de azi? Și încă Liana e fată bună și cuminte, nu ca altele de seama ei...

Parterul era împărțit ca și subsolul. Deasupra sufrageriei de toate zilele se afla salonul, alături de sufrageria cea bună cu masă lungă de stejar pentru douăsprezece persoane, scaune de piele cu speteaza înaltă, bufet și servanță moderne, joase și, pe pereți, câteva naturi moarte, pânze originale, cumpărate de la Alcalay mai ieftin decât reproducerile. Deasupra pivniței era dormitorul cu patul dublu de nuc, vechi, solid, cu dulapuri și scrinuri, cu ușa secretă la odaia de baie. Patul venea cu căpâtaul la zidul dinspre scară și cu picioarele spre ferestrele ce priveau în curte. Calcanul clădirii vecine, ridicată pe locul lor vândut în ajunul războiului, împiedeca acum soarele să le bată în geamuri dimineața, ca odinioară... Cât ținea jos gangul, aici se întindea holul (bătrânii îi ziceau tot antreu, cum apucaseră de mult), având în fund camera de debara, separată numai printr-un perete fals, și în capătul celălalt, ieșind până în mijlocul curții, marchiza cu ușa de sticlă zgrunțuroasă și câteva trepte spre stradă.

Era veche casa, poate de vreo cincizeci de ani, clădită de răposatul Nae Popescu pe terenul și din zestrea bunicii. Fusese fără subsol, numai cu pivniță și trei camere, cele două din față și alta unde se găsește azi scara de serviciu, o casă simplă, în formă de L. De-abia mai târziu, când au început să prindă cheag și mai cu seamă când unica fată, Didina, s-a făcut de măritat, s-a gândit bătrânul că ar fi bine să transforme căsuța așa încât la nevoie să poată adăposti un ginere. Cum zidurile erau foarte solide, a chibzuit că ar fi mai economic să transforme parte din pivniță în odăi de subsol, să adauge din nou doar o cameră și antreul și astfel să aibă tot ce trebuie. A lucrat fără arhitect și l-a costat mai scump decât dacă ridică alt rând de case, că loc aveau pe atunci destul. Pe urmă, peste alți câțiva ani, după ce Didina a devenit doamna Rosmarin, a trebuit să mai facă o modificare, anume să astupe intrarea în subsol, exterioră, pe lângă marchiză, pe o scăriță întunecoasă, pe unde curgea apa ca într-un rezervoriu când ploua tare, și să construiască scara cea mare din dos, legătura sigură între jos și sus, între înăuntru și afară.

Cât a trăit bătrânul Popescu, om harnic, încăpățânat și autoritar, el se culca în dormitor împreună cu Frusina, iar Rosmarin cu Didina dormeau jos unde șade acumă bunica cu Bebe, nepotul cel mai micuț. Războiul, cum a răscolit toate în toată lumea, a sfărâmat și a răsturnat toate rosturile casei. Nae s-a prăpădit în refugiu, la Iași. N-ar fi fost nevoie să plece din București, fiind trecut de 60 de ani, dar fusese cam fricos și-i intrase în cap că nemții au să-l spânzure în Piața Palatului fiindcă i-a înjurat în gura mare, înainte de-a intra noi în luptă, și chiar s-a certat urât pe chestia asta cu un bulgar cari îndrăznise să-l contrazică. Rosmarin, ca funcționar al statului, a fost evacuat cu ordin, luându-și nevasta și pe cei doi copii, Liana numai de 6 ani, iar Mircea abia mai răsărit de cum e azi Bebe. Astfel Frusina a rămas singură să-și păzească și casa, și bruma de avere ce se mai agonisise. În mijlocul tuturor nenorocirilor a avut cel puțin norocul de i s-a dat în cvartir un ofițer neamț de omenie prin a cărui protecție a putut salva tot, încât n-a lipsit niciunui când s-au întors din pribegie, ba a mai făcut și câteva îmbunătățiri, bunăoară asfaltarea curții aproape gratis. Atunci s-a obișnuit Frusina să doarmă în subsol, lăsând sus pe neamț în toate camerele. Pe urmă ea, văduvă, a rămas jos, iar sus s-au instalat soții Rosmarin.

Alexandru Rosmarin era acru și ursuz. În cei șaisprezece ani, cât au viețuit împreună, și-a însușit numai apucăturile tiranice și izbucnirile de mânie ale socrului său, dar nimica din jovialitatea-zgomotoasă cari întreținuse în casă în general o atmosferă de voieșie. Totuși, pe Rosmarin însuși răposatul l-a ales de ginere, dintre mai mulți pretendenți. Didina era numai fată de negustor, fără carte (tocmai bine silabisea în *Universul* lui Cazzavillan crimele și întâmplările din toată lumea), fără franțuzească și fără fasoane, dar singură la părinți, frumoasă picătură și cu o zestre bunicică; dacă n-ar fi fost decât casa, cari fatal îi revenea, și încă însemna ceva, chiar pe vremea aceea. Rosmarin era, și atunci, funcționar la Finanțe, firește, mititel de tot. Popescu a pus ochii pe el părându-i-se mai așezat și fără pretenții exagerate ca ceilalți cari cereau pe șleau să le numere atâtea mii de lei. Rosmarin n-a făcut caz de bani. Iubea cu adevărat pe Didina și mai mult suspina. Pe atunci era simpatic la înfățișare și atât de sfios, că bătrânului îi era frică să nu-i facă de răs neamul bărbătesc. Măritându-și odrasla cu un funcționar, negustorul se simțea mândru și în plină ascensiune pe scara socială. Atunci, ca și totdeauna, funcționarul era idealul românului doritor de trai bun cu muncă puțină. Funcționarul înseamnă doar omul cari în fiecă lună primește sigur și anticipat o leafă, tunete-fulgere-trăsnească, fie criză, fie belșug, cari lucrează mai nimic și totuși se ridică mereu în grad dacă e deștept, cari are avantajii în toate și pretutindeni, iar la bătrânețe rămâne și cu pensie până la moarte.

Mai tare s-a înrăit Rosmarin în ultimii ani de când trăia neconținut sub amenințarea ba să fie scos la pensie înainte de termen, ba să-l treacă în cadrul auxiliar, ba chiar să fie suprimat din serviciu pur și simplu pentru vreun motiv oarecare, și motive se găsesc destule dacă vor să găsească cei mari. Avea 58 de ani din cari treizeci și doi în serviciul statului. N-avea carte. Spunea totuși, la nevoie, fără alte precizări, că a făcut patru clase de liceu. În statul său personal de la minister nu se găsea niciun certificat de studii, numai declarația lui că actele i s-au prăpădit în timpul războiului. Când a început el cariera birocratică, nu se căutau slujbașii după numărul claselor absolvite, ci după obraz și după propteaua cu cari se înfățișau. Pe el l-a recomandat și l-a numit un deputat de pe vremea aceea. Dumnezeu să-l odihnească în pace. Fiindcă avea scris frumos și a fost supus și harnic, l-au păstrat până s-a învechit, iar pe urmă nu l-a mai putut clinti nimeni din pricina vechimii și a drepturilor câștigate. De altfel știind să se poarte cu superiorii, a dobândit reputația de funcționar destoinic și a ajuns să fie socotit aproape indispensabil și în orice caz un stâlp al breslei. La avansări însă nu l-a ajutat norocul suficient. Au trecut peste dânsul și buni, și răi, unii cu mai multă carte, alții cu protecții mari. El a luptat numai cu munca și plecaciunile. După război pe urmă au năvălit cei cu licențe și diplome peste diplome. Atunci s-a resemnat de tot, mai ales când a fost făcut totuși subdirector. Mărturisise tuturor că el n-are ambiții, că se dă bucuroso laoparte ca să lase loc tinerilor, că e rândul lor acumă să lupte și să se

ridice. În sineși însă se credea profund nedreptățit. Cu experiența lui bogată, ar trebui să fie azi director general. Administrația țării nu se face cu diplome; practica te unge funcționar adevărat. Lumea și-a pierdut cumpătul, de aceea merge din rău în mai rău. Mereu ne organizăm și ne reorganizăm de nici nu mai poți ști ce va aduce ziua de mâine. Când credea să mai ia cel puțin o clasă – să-și îmbunătățească pensia –, s-a pomenit retrogradat șef de serviciu păstrându-și titlul și salariul de subdirector. Uite, se plângea, recunoștința statului pe cari l-a slujit o viață de om, cu cinste.

Se gândea la pensie, neavând încotro, dar o dorea mai târziu și cât mai mare. Gândul îl spăimânta fiindcă îl obliga să se întrebe ce va face când nu va mai merge în fiecare zi la biuro? Va sta toată ziua pe acasă să încurce pe Didina sau va bate trotorele pentru a-și trece timpul? Uneori își zicea că are să activeze în politică. Îndată ce își va fi regulat drepturile la pensie, se va înscrie într-un partid (la liberali negreșit, căci național-țărăniștii s-au purtat mizerabil cu funcționăria), va vorbi la întruniri, va ajunge senator și va pretinde vehement reorganizarea țării pe baze sănătoase prin întărirea statutului funcționarilor și sporirea lefurilor. Despre planurile acestea și altele similare nu cuteza însă să vorbească decât cel mult cu nevastă-sa cari era deplin convinsă de superioritatea lui. Nici măcar față de copii nu se destăinuia, mai ales față de copii; obraznici cum sunt, ca toți copiii de azi, ar fi în stare să-l ia peste picior și să-i aducă aminte că niciodată n-a legat în lume nici trei fraze, necum un discurs.

A fost întotdeauna foarte econom și casnic. Nu i-a prea plăcut să-i vie mosafiri și nici el nu s-a îmbulzit la alții cu vizitele. Păstra relații tocmai atâtea cât să nu zică oamenii că e sălbatec. Acuma, de când Liana e domnișoară mare, a trebuit să se mai schimbe lucrurile.

Fata nu poate fi ținută subt obroc. Trebuie să iasă, trebuie să primească. Azi-mâine poate să se mărite. Ea ține mai mult la universitate, e studentă eminentă, numai bile albe, peste un an va avea și licența în buzunar. În vremurile acestea, când până și sergenților de stradă li se cer studii, nu strică să aibă și fata diplomă, măcar ca o rezervă pentru orice eventualitate. Deși cariera cea mai sigură pentru fete tot măritușul rămâne, dacă nemeresc un bărbat bun. Liana nu admite înțelepciunea asta, firește. Ea vrea o profesiune, banul ei din munca ei, să poată fi totdeauna independentă, chiar de s-ar mărita. N-ar suferi, zicea, să ajungă la cheremul nimănui. Femeia trebuie să fie egala bărbatului, nu sclava lui... Rosmarin zâmbea de câte ori o auzea vorbind așa. Era convins că viața are să-i ajusteze teoriile. Căsnicia bazată pe independența soților e sortită să se destrame tot atât de repede cum s-a încheiat.

Bătrânii nu se amestecau în micile sindrofii ale Lianeii. Veneau aproape săptămânal prietene de-ale ei, ici-colo și băieți, vorbeau, dansau după gramofon, se mulțumeau cu un ceai, prăjituri, dulceață, ce se găsea. Nu însemnau vreo cheltuială simțitoare, nici vreo altfel de încurcătură. De cele mai multe ori Rosmarin nici nu trecea pe sus, în salon, unde n-ar fi făcut decât să jenez pe tineri prin prezența sa. Însăși Didina de-abia se arăta și numai ca să nu-și inchipuie, mai cu seamă fetele, că părinții se dezinteresează de rosturile Lianeii... Altceva erau sindrofiile mari cu invitați anume, bătrâni și tineri, ca aceea cari se pregătea pentru mâine și din pricina căreia toată casa, de vreo săptămână, trăia într-o continuă și plăcută agitație. Asemenea petreceri dădeau două, cel mult trei pe an și de reușita lor atârna oarecum onoarea familiei.

Importanță cu totul deosebită avea sindrofia de întâi novembre. Era ziua Lianeii, aleasă de ea acuma trei ani, când a intrat în Universitate și în lume. Cea dintâi a fost și cea mai strălucită: au avut și lăutari, au servit și puțină șampanie și s-a prelungit până spre dimineață. Pe-atunci criza nu băntuia încă atât de cumplit ca azi.

Pentru sindrofia de mâine Rosmarin părea mai înfrigurat ca toți. Iar circulau, de un răstimp, vești grave despre primeniri de funcționari și, fiindcă el se socotea mereu amenințat, voia să-și asigure oarecare propteii în minister, ca să fie cel puțin prevenit, de s-ar întâmpla vreo nenorocire. De aceea a pofțit câteva persoane simandicoase cu cari să se sfătuiască și de la cari să afle noutăți. Pe chestia invitațiilor însă se ciocnea cu Liana cari privea petrecerea aceasta ca o proprietate a ei și căuta să reducă pe bătrâni. Chiar la dejun a fost o discuție destul de animată, încât Rosmarin s-a enervat rău că o fată inteligentă și cu pretenții nu e capabilă să judece mai serios viața. S-a culcat amărât, a dormit două ore și s-a deșteptat bosumflat și obosit. În cameră nu era decât Didina. Liana plecase cu Tinca să facă acuma cumpărăturile căci mâine e duminică și băcăniile cele mari sunt închise. Bebe ieșise cu bunica la un cinematograf. Rosmarin se învărti puțin prin casă, apoi își luă pardesiul căptușit, bombănind:

– Ia să mă mai mișc și eu nițel că somnul ăsta m-a amețit de tot...

– Du-te, dar să nu stai mult că-i răcoare, să nu răcești! zise Didina fără să ridice nasul din socotelile pieței cu cari se lupta în fiecare după-amiazi.

Bătrânul mai zăbovi prin curte – examinând câte ceva –, ieși în stradă, merse până aproape de Cișmigiu și apoi se întoarse repede acasă. Se însera, se lăsase într-adevăr răcoare și mai ales umed, încât îi era frică să nu răcească, fiindcă răcea îndată și făcea câte-un guturai cari-l chinuia trei-patru zile, obligându-l să tragă țuică pe nas până se îmbăta de-a binelea.

Tinca sosise între timp încărcată. Pe Liana o lăsase pe Calea Victoriei să mai târguiască unele mărunțișuri. Masa era plină de pachete. Didina le desfăcea, pe rând, le cerceta, le admira, le prețuia. Rosmarin își trase un scaun și începu să ciugulească ba din șuncă, ba din brânzeturi, până ce femeia îl dojeni:

– Astămpără-te, Alexandre, că doar nu ești copil... Ori, dacă ți-e foame, să-ți aducă Tinca un tacâm, să mănânci ca oamenii!

– Ce foame? făcu bătrânul cu gura plină, continuând după o pauză, ca să schimbe vorba: Dar Mircea n-are de gând să mai dea pe-acasă?... El vine mâine ori nu vine, baremi să știm?

Parcă întrebarea ar fi izbit-o în punctul cel mai dureros, doamna Rosmarin răspunde cu imputare:

– Mă mir că mai și întrebi când numai tu ești de vină că băiatul ăsta s-a stricat în așa hal. Tu ai fost moale și ai crezut că ești bun și-acuma uite...

Rosmarin se simți ofensat, se înțepeni pe scaun și zise demn ca să-și mascheze supărarea:

– Tineretul de azi nu e ca pe vremea noastră, Didino, nu uita! Dacă n-ar fi el stricat din firea lui, s-ar simți și n-ar face ce face. Un vlăjgan de 28 de ani impliniți trebuie să aibă rușine. Eu la vârsta lui eram însurat și cu copil, nu cu garsoniere!

– Copilul trebuie învățat și cioplit și când e mic, și când e mare. Tinerii pot să greșească, d-aia-s tineri, dar părinții sunt datori să-i oprească de la rele și să-i îndrepte pe calea bună.

– Nu te-am pomenit pe tine niciodată să vorbești ca o femeie bătrână și cuminte, făcu Rosmarin mai apăsător, totuși mereu calm fiindcă era și servitoarea de față. Pe de o parte îmi reproșezi că nu-l muștruluiesc, pe de altă parte imediat sai cu gura când îi zic ceva...

Discuțiile asupra acestui subiect, începute acum zece luni după ce Mircea și-a luat locuință în oraș, nu se mai sfârșeau. Se simțeau profund umiliți că fiul lor, fără să fie căsătorit, nu stă în casa părintească. A fost școlar lenș și numai bătrânul știe cât s-a căciulit până l-a trecut dintr-o clasă în alta, ca să nu-și piardă bursa, și apoi până i-a obținut un loc de funcționar la Interne pe când era încă în Universitate. N-a dat niciun ban în casă, dimpotrivă l-au mai ajutat ei de multe ori, deși știau că-și cheltuiește leafa cu femeii și în petreceri. Drept recunoștință le-a făcut rușinea cu garsoniera de se minunează toată lumea cumsecade.

– Dacă băiatul nostru, pentru cari ne-am sacrificat atâta, nu poate fi cu noi nici într-o zi ca asta, atunci ce să mai zic și eu, dragă Alexandre? murmură doamna Rosmarin oftând de amărăciune.

Bătrânul însă observă batjocoritor:

– Ce să te mai miri de Mircea dacă însăși mama ta tocmai acum se găsește să meargă la cinematograful?

– Lasă, omule, nu fi așa de hain cu biata femeie, că știi bine cât nu-i place dumneaei să hoinărească pe străzi, că-i bătrână și bolnăvicioasă... Dar dacă nu scapă de Bebe? Ori mai bine să fi lăsat copilul să pătească cine știe ce pe la cinematografele astea de cartier?

– Să aștept, domnișoară?

– Dacă-ți face plăcere...

– Mult ?

– Până mâine-dimineață, cred. Sunt acasă la mine, aici!

Văzând mutra uluită a tânărului, Liana izbucni într-un râs zgometos. Totuși, numai după ce intră în curte și închise poarta, continuă:

– Da, da, uită-te bine la numărul casei... Strada Transilvaniei, 33!... Și acum îți mulțumesc că m-ai urmărit cu atâta perseverență și m-ai adus acasă. Cel puțin mi-ai ținut de urât, deși eu nu ți-am răspuns până aici. Bună seara!

Dispăru în fundul curții fredonând ironic și aproape alergând parcă i-ar fi fost frică.

Părinții îi auziră pașii grăbiți coborând pe scară și glasul băiețesc cari lălăia în tactul treptelor o melodie zvăpăiată. Năvali pe ușă cu o vioiciune cari risipi atmosfera mocnită din cameră:

– Uf! Sunt ostenită de nici nu vă văz!... Tincuțo, ia repede pardesiul și blana și du-le sus!... în Piața Palatului s-a agățat de mine un cavalier și nu m-a slăbit până acasă! Ce m-a pisat! Și numai prostii! Păcat de el, că altfel era băiat nostim... Ce zici, mămicule scump, ți-a plăcut ce-am târguit?... Superbe lucruri, nu-i așa? Și n-am cheltuit peste prevederi, ba încă mi-am luat ceva și pentru sufletul meu...

Mamă-sa o sorbea din ochi de dragoste și admirație. Rosmarin clipea mișcat, aprobându-i fiecă cuvânt. Până și Tinca, de obicei posacă, avea un zâmbet pe fața-i lătăreață. Liana era răsfățata casei mai mult chiar decât Bebe. Baremi bunica o diviniza mai ales pentru inima ei fără pereche de bună și de simțitoare.

– Cum să nu se fie boierii după dumneavoastră, domnișoară, dacă sunteți așa de frumoasă! zise deodată Tinca, întrerupând cuvintele Lianeii.

– Ei, și tu acum! murmură Didina cu o imputare satisfăcută.

Rosmarin surâdea în vreme ce Liana striga vesel:

– Sunt frumoasă, Tincuțo?

Bătu din palme și se răsuci cu pași de dans împrejurul camerei parcă ar fi auzit o mare noutate. Apoi, după ce Tinca ieși cu haina și blana, se așeză la masă, începând să examineze cu amănuntul cumpărăturile, explicând fiecă lucru în vederea zilei de mâine.

Era obișnuită să primească complimente și totuși îi făceau plăcere ori de la cine veneau. Pe stradă bărbații întorceau capul după ea ca și când ar fi răspândit o vrajă irezistibilă. Figura ei de fetiță mirată și nevinovată, cu părul blond natural, cu obraji puțin bucălați, cu nasul mic obraznic, nu o prea distingeau din mulțimea de femei drăgălașe cari dau străzilor bucureștene, altfel puțin remarcabile, un aspect atât de simpatic. Ochii ei însă fascinau prin culoarea lor albastră închisă cu reflexe violete, adumbriri de lungile gene blonde ca într-un cuib de aur. În privirile lor scăpăra

curiozitatea inteligentă, un etern semn de întrebare, și, mai ales în momentele de uitare de șine, o palpăire stranie, o melancolie tulburătoare ca un avertisment ascuns. Avea gura senzuală arcuită cu buzele pline și totdeauna foarte vopsite. Pentru că încolo nu se farda deloc, excesul de roșu cheltuit pe buze părea o sfidare cari atrăgea atenția subliniind vioiciunea ochilor. Zveltă, cu talia mlădioasă, cu o degajare băiețească în mers și în mișcări, fără rigiditatea calculată a femeilor cochete veșnic atente să nu-și deranjeze frumusețea îndelung îngrijită, îi ședea bine orice făcea precum îi venea bine orice îmbrăca. În vocea ei groasă contrastând cu obrazii de păpușă, vibrau inflexiuni moi, mângăioase, cu nuanțe ironice.

– Mămicule, să știi că am trecut pe la coafor și ți-am luat oră și ție pentru mâine-dimineață la 10:00! Mergem împreună! Vreau să fii ca o regină la ceaiul nostru, să le bați pe toate cucoanele, să nu fie niciuna mai frumoasă și mai cochetă ca tine!

Didina surâse răspunzând cu o modestie firească:

– Parcă de mine e vorba... Eu sunt bătrână, mi-am trăit traiul. Tu să fii, și voi...

– Ba să mă ierți, cucoană! interveni Rosmarin. Ce bătrână?... Are dreptate Liana, perfectă dreptate! Păpușă să te faci mâine, că poți și ai cu ce!... Dacă domnișoara e așa de frumoasă, cu cine seamănă, cu mine?

– Liana seamănă cu matâna, c-o ții minte și tu cât era de frumoasă...

– Și tu parcă aveai vreun cusur? stăruie bătrânul.

– Uite ce galant e tata! se bucură Liana. Bravo, tată! Așa-mi place și așa-ți stă bine, nu mohorât și acru și...

Camera, pentru economie, era luminată de un singur bec electric, destul de puternic, atârând din tavan deasupra mesei într-un abajur mare de mătase roză. În soba de teracotă, cu ușița deschisă, mocnea un rest de jăratc cari însă nu mai dogorea.

– Mi se pare că s-a stins de tot focul, zise Rosmarin ca și când ar fi vrut să oprească o alunecare a gândurilor.

Doamna Rosmarin dădu să se scoale, dar Liana sări:

– Lasă, mămicule, că eu sunt tânără!

Peste vreo oră se auzi un zgomot în odaia bunicii unde era întunec și ușa dată la perete.

– A sosit matâna! spuse Liana. Cum or fi intrat de nici nu i-am simțit?

Bunica cu nepotul se furișaseră în casă într-adevăr ca niște vinovați, să mai amâne, dacă se poate, izbucnirea furtunii. Prevăzuse bunica și spusese lui Bebe pe drum: „Acuma să vezi iar scandal și gălăgie!... Dacă nu mă ascuți deloc și mă ții acolo să vezi de două ori filmul!“

– Ce-i cu voi, Bebe, de stați până noaptea pe străzi? începu Didina supărată.

– Ce să fie, mămico? strigă copilul îmbufnat, vrând să pareze astfel avalanșa de dojeni. Am fost la cinema și am stat până s-a isprăvit programul. Și gata.

– Nu zău, mamă, că și dumneata te întreci cu firea! continuă Didina. Copilul n-are minte, că-i copil, dar dumneata ar trebui...

– Apoi dumneai ce-i pasă că n-are nicio grijă! adăogă Rosmarin.

Morala se dezlanțui întregă asupra bunicii cari, obișnuită, tăcea și se dezbrăca prin întunec, așezându-și, la locul lor, haina, pălăria, jerseul, fularul. Bebe, răsfățat și sigur de imunitate, căuta să le ție piept trântind ici-colo câte-o obrăznicie pe cari, firește, nu o lua în seamă nimeni, că doar e copil.

Avea acuma peste 70 de ani bunica. În ultimul timp slăbise și parcă scăzuse. Se ținea totuși bine, nu bolea și muncea în menaj la toate, alături de Didina și de Tinca. Pe fața-i albă și uscată cutele fine în jurul ochilor și la colțurile gurii păreau urmele unui surâs înviorător. De altfel și azi când zâmbeste se înseninează casa. Se vorbea despre frumusețea ei de odinioară ca de o minune, adăogându-se totdeauna că a fost atât de cinstită încât nici gurile cele mai rele n-au putut scorni nimica pe socoteala ei.

De când a rămas văduvă și trăiește de la copii – cu toate că averea și casa sunt ale ei, zestrea pârintească –, a devenit paratrăsnetul tuturor discuțiilor în familie. Asupra ei își descarcă toți necazurile, căci ea e liniștită și mai bine lasă să treacă de la dânsa decât să întindă cearta. În privința asta îi seamănă perfect Liana cari la fel are oroare de țigănie.

Rosmarin i-a zis la început mamă, ca și Didina; numai la supărare îi zicea și azi soacră, iar la toane bune, coană Frusino, ca lumea străină. Când Mircea, în primii ani de copilărie, a botezat-o „nica“, toți au numit-o pe urmă așa până ce Liana a prins a-i spune mămică, de s-au luat și ceilalți după ea. În sfârșit, acuma familia îi zicea matâna, cum i-a zis Bebe când a fost mai mititel, în loc de mamă bătrână, numele de mămică rămânându-i Didinei.

Bunica era totuși confidenta intimă a tuturor, chiar a Tincăi. Blajină, ascultând cu bunățate, păstra cu sfințenie orice secret și nu purta niciodată vorbele de la unul la altul. Pe Liana a iubit-o mai mult dintre toți nepoții, și dacă se ruga Atotputernicului să-i mai dăruiască zile de trăit era numai ca să apuce s-o vază mireasă. Bebe stătea și